

Vertaling nog eens doornemen.

[CASPAR STRESO (DEN HAAG)]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [IN HET LEGER | OEFFELT]
[MIDDEN] AUGUSTUS 1641
2820A

Samenvatting: Streso geeft zijn visie over het tussen hem en Huygens voorgevallene. Volgens hem heeft hij in zijn preek slechts het katholiek orgelgebruik aangevallen en niet het gepaste gereformeerde, al is hij daar in wezen geen voorstander van. Het zijn slechts kwaadwillende interpretaties geweest die hebben willen doen geloven dat hij Huygens en daarmee tevens de Haagse magistraat en sommige naburige kerken wilde aanvallen met zijn afwijzing van orgelgebruik en met een beschuldiging van paapsgezindheid. Tot slot vraagt hij of Huygens de opdracht van een bundel van zijn preken wil aanvaarden.

Datering: De brief is door Streso gedateerd ‘augustus 1641.’ Omdat hij met Wilhems brief van 17 augustus 1641 (2821) is meegestuurd, ligt een preciezere datering ‘midden augustus 1641’ voor de hand.

Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fols. 636rv, 638r-640v: afschrift? (fols. 636/640 en 638/639 vormen katern van twee dubbelvellen, fol. 637rv is een uittreksel; tekst op fols. 636rv, 638r-640r; autograaf).

Titel: *Orgelgebruyck.*

Glossarium: cantus publicus (gemeentezang); harmonia (harmonie); organum (musicum) (orgel).

Transcriptie

Magnifico, nobilissimo, amplissimo et consultissimo viro, Domino Constantino Hugenio, Equiti, Toparchæ in Zulighem, Illustrissimo Principi Auraico à Consiliis et Secretis, ¹Domino suo summopere suspiciendo

Magnifice Domine,

²Quantum præconem Evangelii alienum esse oportet ab adulatione et tali captatione favoris, quâ veritatem necessariam ac utilem dissimulet, tantam convenit eum dare operam, ut removeat offensiones, si quas veritatis parrhesiâ peperit. Id enim inter pastorem ecclesiæ et politici fori judicem interest, quod hic sententiam dixisse satis habet, nec curat offensiones eorum quos condemnavit, ³ille verò et liberè loquitur quod necessarium judicat vel utile, et tamen libertate sermonis offensos omni patientiâ, longanimitate et humanitate placare ac lucrari et expugnare satagit, donec æquitatem sententiæ contra se latæ agnoscant eique subscribant. Atque hæc illa ipsa ratio est, propter quam, vetito dominantium titulo, pastorum ac ministrorum nomine scriptura nos insignit ut scilicet erudiamur, non autoritate dominantium, sed humilitate et patientiâ sacræ doctrinæ gladium ge- | 636v | -rendum esse, ut sit efficax ad victoriam, pro quâ contendimus.

Nequaquam hæc ad te scribo, Magnifice Domine, quasi tuum aliquod peccatum, à me reprehensum, offensionem pepererit, quæ mihi nunc placanda veniat, sed quod sinistra cujusdam meæ concionis æstimatio reprehensionem aliquam tibi aliisve applicuit quæ in alios erat dicta.

Cum ante aliquot menses, post editum tuum de usu et abusu organi musici in templis scriptum eruditissimum ex improvise audirem, strepitum organi misceri cantui publico in templo nostro, magno mihi dolori fuit mutationem tanti momenti quæ cultum publicum tam propè concernit, peragi nesciis, et inconsultis iis, quibus istarum rerum cura ac judicium propriè commissum est, et à quibus earundem ratio exigitur.

1. <Domini>.

2. Begin van het uittreksel: ‘Si quas offensiones veritatis parrhesiâ peperit.’

3. Uittreksel: ‘Ille verò et liberè loquitur quod necessarium judicat vel utile, et tamen libertate sermonis offensos omni patientiâ, longanimitate et humanitate placare ac lucrari et expugnare satagit, donec æquitatem sententiæ contra se latæ agnoscant eique subscribant.’

Cum apud collegas quererer, institutus sum, extare synodicam aliquam declarationem quæ rem inter adiaphora censeat, adeoque hoc cœptum non esse sine omni iudicio ecclesiastici ordinis.

Verum cum instarem, etiam in adiaphoris non debere fieri mutationem ac innovationem sine præviâ institutione populi, ne quid scandali nascitur, præsertim si sint inter ea qua |638r| ob abusum tempore Reformationis à piis majoribus ejecta et etiamnum in papatu abusu magno sint obnoxia, ⁴tandem inter nos convenit, ne quæ fieret oppositio apud magistratum, donec quomodo ab ecclesiâ acciperetur innotesceret. Acquievi, eâ lege, ut datâ occasione commodâ informaretur populus de vitandis rei abusibus. Paulo post explicandum mihi fuit secundum Decalogi præceptum, ubi propria harum materiarum sedes est, et cum secundum manuductionem nostri catechismi contra 9ZH f2,8≅2Δ0Φ6Ξ4∇< dicendum esset, naturam cultus publici prius explicandam duxi, eamque explicationem primò imaginibus, deinde organo musico in templis ⁵ita applicui, ut redarguerem usum organi, vel abusum potius qui in papatu obtinet, et auditores informarem, me hanc redargutionem instituere occasione recens cœptæ mutationis in templo nostro, idque eo fine, ne quis putaret, quod multos putare mihi iamtum constabat, papatum in templa reduci, ne, quod faciebant gloriarentur pontificii pœnitentiam reformationis nos cœpisse, et damnari zelum majorum à posteris, ne denique inter nos quoque essent, qui sinistris et pontificiis de virtute organi opinionibus cultum nostrum |638v| polluerent, quod tanto minus ferendum sit, cum alioqui satis vitii habeat noster cultus tum ex intrinsecis omnium corruptionibus et infirmitatibus, tum ex moribus profani seculi.

His addidi expressam protestationem, me non ideò hæc dicere, quasi nullo modo ferre possem istum organi usum, qui in vicinis quibusdam ecclesiis obtineat, cum scilicet sonus organi adhibetur vel ad cantus publici harmoniam roborandam confusionemque corrigendam, vel ad utiles ac pias extra cultum publicum recreationes, modò res debitis vestiatur circumstantiis.

Cum hæc dicerentur novum ac inusitatum concionis thema, necnon diversi in rem affectus fortassis etiam prægressæ de negotio contentiones animos audientium diverterunt in suspiciones et opiniones, quasi vel Dominos ⁶collegas, à quibus nullâ in re dissentio, oppugnare vel amplissimo magistratui me opponere, vel te quoque præsentem ob scriptum de organi usu et abusu recens editum publicè traducere intenderim, quibus suspicionibus et opinionibus alii suos superstruxere applausus alii acerrimos censuros, quibus me imprudentiæ, seditionis, proterviæ, procacitatis et nescio quorum |639r| non criminum liberè condemnarunt. Sensi inde quam grave sit, ex seriâ et piâ intentione ædificandi pati indignationes et criminationes eorum, à quibus non nisi amari consueveras et expectabas. ⁷Verumtamen ita tandem judicare didici, non meæ nocere famæ cum alii quod præter veritatem de me suspicantur et opinantur censuris suis onerant.

Ego nec collegarum sententiæ, à quâ non differo, nec Amplissimi Magistratus scopo, nec tui scripti consilio contradixi aut me opposui. Laudare equidem scopum consiliumque non possum, sed dissuasurus sum semper quantum in me est, cum nullius sit vel necessitatis vel etiam utilitatis, quæ quidem certa diuturna, et magnæ ecclesiæ parti communis sit, ⁸cumque pacem ecclesiæ nostræ non in exiguum præcipitare possit periculum, nisi de circumstantiis sollicitè caveatur; tolerare tamen possum et tolerare receperam, nec operosâ oppositione dignum judicabam, si dignis vestiretur circumstantiis et justis scandali medaretur occasionibus, qui meæ concionis verus scopus erat. ⁹Necque vel antea dissimulavi vel nunc dissimilo me non omnes probare rationes, quibus Magnificentiæ Tuæ |639v| scriptum ecclesiis persuadere consilium suum

4. Uittreksel: 'Tandem inter nos convenit, ne quæ fieret oppositio &c., eâ lege ut datâ occasione commodâ informaretur pupulus de vitandis rei abusibus.'

5. Uittreksel: 'Ita applicui, ut redarguerem usum organi vel abusum potius, qui in papatu abtinet.'

6. Uittreksel: 'À collegis nullâ in re dissentio.'

7. Uittreksel: 'Verumtamen ita tandem judicare didici, non meæ nocere famæ cum alii quod præter veritatem de me suspicantur et opinantur censuris suis onerant. Ego nec collegarum sententiæ, à quâ non differo, nec Amplissimi Magistratus scopo, nec tui scripti consilio contradixi aut me opposui. Laudare equidem scopum consiliumque non possum, sed dissuasurus sum semper quantum in me est, cum nullius sit vel necessitatis vel etiam utilitatis, &c.'

8. Uittreksel: 'Cumque pacem ecclesiæ nostræ non in exiguum præcipitare possit periculum, nisi de circumstantiis sollicitè caveatur; tolerare tamen possum.'

9. Uittreksel: '|637v| Necque vel antea dissimulavi vel nunc dissimilo me non omnes probare rationes, quibus Magnificentiæ Tuæ scriptum ecclesiis persuadere suum satagit. Sed ista tamen justæ offensionis causa non est, si quis non iisdem moveatur argumentis ad idem sentiendum vel tolerandum. Id mihi ad excusationem sufficit quod in totâ concione verbum non fuit, quo præter pontificium organi abusum quicquam fuerit reprehensum.'

satagit. Sed ista tamen justæ offensionis causa non est, si quis non iisdem moveatur argumentis ad idem sentiendum vel tolerandum. Id mihi ad excusationem sufficit quod in totâ concione verbulum non fuit, quo præter pontificium organi abusum quicquam fuerit reprehensum.

Quid igitur? Annon istud saltem præter officium fuit, quod intempestivè ac præmaturè in re adiaphora tumultu et contradictione tam acri, ac si cum scelere omnium maximo jactatus essem. Nos verò pontificium organi usum inter adiaphora non habemus, sed inter superstitiones et crepundia eorum, qui vani facti sunt in ratiocinationibus suis et quorum desipiens cor obtenebratum est, quos tali dictionis genere non immerito infectamur. Intempestivum, verò an fuerit gementibus sub scandalo (sit accepto) animis succurrere, risulantibus et vanè glorientibus adversariis os obturare nec non retundere aut prævenire opiniones cultui publico periculosos, equidem decernere neque tunc potui neque nunc possum.

Attamen si alii aliter atque ego judicant, non oppugnabo eorum iudicium. Condemner, contemnar, removear, occidar, | 640r | nullâ me pugnacitate justificabo, sed id dabo operam, ut etiam in dispendio famæ meæ pax et puritas ecclesiæ nostræ coalescant.

Missis jam iis, quæ ad removendam, quam sensisse videor, offensionem præmittenda censui, breviter quid hâc epistolâ velim expediam. Nimirum celeberrimo tuo nomini humiliter consecratas et dedicatas expio has conciones miscellaneas, in testimonium, quod memor sum tuorum in me beneficiorum, et quia te aptissimum et æquissimum laboris mei qualiscunque æstimatorem semper habui, ut multis placituras confidam si tibi placuisse intelligantur. Rogo Magnificentiam Tuam quasi maximè ne aspernetur quod offero sed, lubenti accepta hinc labori meo addat illud pondus, quod ab auctoritate et celebritate vestra mihi polliceor. Deum ter Optimum Maximum supplex veneror, ut Magnificentia Tuæ gravissimas curas ita regat, ut cum laude et salute sustineantur. Scribebam Hagæ-Comitis, mense Augusto 1641.

Magnificentia Tuæ humilimus et observantissimus [etc.]

Vertaling

Aan de edele heer Constantijn Huygens, ridder, heer van Zuilichem, raad en secretaris van de prins van Oranje,

Edele heer,

Evenveel als het een verkondiger van het evangelie past zich verre te houden van vleierij en een zodanig streven naar gunst dat hij de noodzakelijke en nuttige waarheid zou verbergen, zoveel past het hem zich moeite te geven om de beledigingen te niet te doen als hij die toevallig heeft veroorzaakt door de vrijmoedige weergave van de waarheid. Immers bestaat er tussen een herder van de kerk en een rechter van het openbare hof dat verschil dat het voor de laatstgenoemde genoeg is een vonnis uit te spreken waarmee nog niet de beledigingen zijn goedge maakt van degenen die hij heeft veroordeeld, terwijl het voor de eerstgenoemde nodig is dat hij waarachtig en vrijuit spreekt over wat hij nodig en nuttig acht en erin slaagt om met die vrijheid van woorden met alle geduld, lankmoedigheid en beschaving de beledigden tevreden te stellen en voor zich te winnen totdat zij de rechtvaardigheid van de uitspraak tegen hen ingebracht erkennen en onderschrijven. En dit is dezelfde reden waarom de schrift bij verbod op het gebruik van macht in de naam van herders en dienaren ons sterk maakt dat wij ons als het ware gewennen om niet met de autoriteit van heersers maar met de nederigheid en het geduld van de heilige leer het zwaard te voeren om zo te bereiken wat wij nastreven.

Geenszins schrijf ik u, edele heer, alsof een of andere misstap van u, door mij terechtgewezen, een belediging heeft veroorzaakt, die nu door mij ongedaan moet worden gemaakt, maar omdat de verdraaide interpretatie van een preek van mij een bepaalde berisping jegens u en anderen heeft toegekend die, zoals die was uitgesproken, voor anderen bestemd was.

Toen ik enkele maanden geleden, na het verschijnen van uw voortreffelijke ¹⁰geschrift over het gebruik en misbruik van het orgel in de kerken onverwacht hoorde hoe het geluid van het orgel zich mengde bij de

10. *Orgelgebruyck*.

gemeentezang in onze kerk, was het mij zwaar te moede dat een verandering van zodanig gewicht die zo nauw onze openbare dienst betreft was doorgevoerd buiten medeweten en overleg met hen aan wie de zorg voor en de regeling van deze zaken is toevertrouwd en door wie de achtergrond van deze zaken wordt afgewogen.

Toen ik bij de collega's informeerde, werd ik zoveel wijzer dat er een of andere synodale uitspraak bestond volgens welke de zaak onder de 'indifferente zaken' ressorteerde, en ook dat dit daarom niet was begonnen zonder de goedkeuring van de kerkeraad.

Toen ik er echter op aandrong dat ook in de indifferente zaken geen veranderingen en vernieuwingen zouden plaatsvinden zonder het volk daarover eerst in te lichten om ervoor te zorgen dat er geen schandaal zou ontstaan, vooral als het gaat om zaken die in de tijd van de Hervorming door de reformatoren [uit de kerk] gebannen zijn en ook nog in het pausdom voor een groot misbruik worden gehouden, zijn we het toch eens geworden om geen onenigheid te hebben ten overstaan van de magistraat zolang nog niet bekend was op welke manier de kerk dit zou aanvaarden. Ik heb toegestemd op die voorwaarde dat te gelegener tijd het volk zou worden ingelicht over uitwassen van de zaak die vermeden moesten worden. Kort daarna moest door mij het tweede van de Tien Geboden worden uitgelegd, waarin de eigenlijke grondslag van deze zaken is gelegen, en, omdat volgens de handleiding van onze catechismus tegen ^Lde zelfgekozen godsdienst^L moet worden gewaarschuwd, en de toehoorders heb ingelicht dat ik deze bestrijding heb opgezet vanwege een recentelijk ingevoerde verandering in onze kerk en zulks met het doel dat niet iemand zou menen (wat men mij voorhield dat velen zouden menen) dat daarmee het pausdom in onze kerken zou zijn teruggebracht, opdat niet de katholieken, wat ze deden, zich erop zouden beroemen dat we spijt begonnen te krijgen van de Reformatie en dat de ijver van het voorgeslacht zou worden veroordeeld door de latere generaties, opdat er onder ons niet ook zodanigen zouden zijn die onze eredienst bezoedelden met onjuiste en katholieke opvattingen over de werking van het orgel, wat nog minder te verdragen is, omdat onze eredienst al genoeg verkeerd bevat, zowel vanwege de inwendige zwakheden van iedereen als vanwege de gewoonten van deze wereldse eeuw.

Hieraan heb ik de uitdrukkelijke verklaring toegevoegd dat ik het niet zó heb gezegd alsof ik op geen enkele manier het orgelgebruik van de verwante kerken kan verdragen, wanneer namelijk de klank van het orgel wordt gebruikt òf om de harmonie van de gemeentezang te versterken en de verwarring weg te nemen, òf tot nuttige en vrome ontspanning buiten de eredienst, alleen dat het in de vereiste omstandigheden wordt ingekleed.

Toen hierover echter werd gezegd dat het onderwerp van de preek nieuw en ongewoon was, veranderden de uiteenlopende meningen over de zaak, en misschien ook wel de vroegere twisten erover, de geesten van de toehoorders in verdenkingen en misvattingen, alsof het mijn bedoeling was tegen de collega's te zijn (met wie ik in geen enkel opzicht van mening verschil), ofwel mij tegenover de achtbare magistraat op te stellen, ofwel u, ook aanwezig, vanwege uw onlangs uitgegeven ¹¹geschrift over het gebruik en het misbruik van het orgel in het openbaar aan de kaak te stellen, welke verdenkingen en misvattingen door sommigen met hun toejuichingen zijn ondersteund, door anderen met hun onrechtvaardige oordelen, waarmee zij mij vrijelijk van ongepastheid, opruiing, onbeschaamdheid, brutaliteit en ik weet niet wat voor misdaden beschuldigen. Ik heb gemerkt hoe erg het is als vanuit ernstige en vrome opzet om te stichten men de verontwaardiging en beschuldigingen moet ondergaan van hen van wie men gewoon was en verwachtte niets dan vriendschap te ervaren. Wel heb ik bemerkt dat mijn naam niet werd geschaad toen sommigen dat wat zij ten onrechte over mij dachten en mij toedachten met hun oordelen belasten.

Ik heb noch de opvatting van mijn collega's, die niet van de mijne afwijkt, noch de doelstelling van de achtbare magistraat, noch uw op schrift gestelde aanbeveling tegengesproken of mij ertegen opgesteld. Maar ikzelf kan die doelstelling en aanbeveling beslist niet ondersteunen. Altijd heb ik mij ertegen verzet zoveel als ik kon, omdat er geen enkele noodzaak toe of nut van is, dat dagelijks en gemeenschappelijk voor een groot deel van de kerk zo zou zijn, en omdat men de vrede in onze kerk niet in de geringste mate in gevaar mag brengen door niet de omstandigheden nauwgezet in het oog te houden. Wel kan ik het toestaan en heb ik het toegestaan en acht ik de zaak geen omvangrijke oppositie waardig als het in goede omstandigheden is ingekleed en een schandaal door de juiste gelegenheden wordt voorkomen, wat juist het doel van mijn preek

11. *Orgelgebruyck*.

was. En ook heb ik eerder niet verborgen en verberg nu ook niet dat ik niet al uw meningen deel, waarmee u in uw geschrift de kerken probeert te overtuigen van het nut van uw aanbeveling. Maar het kan toch niet de oorzaak van een gerechtvaardigde belediging zijn als men niet wordt bewogen door dezelfde argumenten om iets denken en goed te keuren? Het volstaat tot mijn verontschuldiging dat er in de gehele preek geen woordje voorkomt dat iets inbrengt tegen iets anders dan het orgelgebruik van de katholieken.

Wat dan? Is het niet toevallig buiten de dienst geweest dat er zo onstuimig en voorbarig rumoer is geweest over een indifferente zaak, en met zodanig heftig woordgebruik dat ik met de grootste ellende van allen wordt geplaagd? Wij beschouwen immers het katholiek orgelgebruik niet als een neutrale zaak, maar als bijgeloof en lawaai van hen die ijdel zijn gemaakt in hun overwegingen en wier dwaas hart is verduisterd, [en] die wij met een dergelijke wijze van spreken niet ten onrechte hebben verontrust. Of het ongelegen was de onder het schandaal (het zij aangenomen) gebukt gaande zielen te hulp te komen, de beledigende en ijdel zich beroemende tegenstanders de mond te sluiten, en de voor de eredienst gevaarlijke opvattingen tegen te houden en te signaleren, dát heb ik niet kunnen bemerken, noch kan ik dat nu.

Maar als anderen anders dan ik oordelen, zal ik hun oordeel niet bestrijden. Moge ik veroordeeld, veracht, uitgesloten, tegen de grond geslagen worden, dan zal ik mij niet met strijdbaarheid rechtvaardigen, maar dan zal ik er moeite voor doen dat zelfs bij het verlies van mijn goede naam de vrede en de zuiverheid van onze kerk zullen bloeien.

Na al dit te hebben gezegd dat ik meende vooruit te moeten zeggen om de sfeer van belediging die ik voelde weg te nemen, zal ik in het kort uitleggen wat ik met deze brief zou willen [bereiken]. Ik wil namelijk als vereffening deze diverse preken nederig aan u opdragen, ter gedachtenis aan uw weldaden jegens mij, en omdat ik altijd in u een bekwaam en onpartijdig beoordelaar van wat voor werk dan ook van mij heb gehad, zodat ik er zeker van kan zijn dat [de preken] door velen zullen worden gewaardeerd als zal blijken dat ze door u werden gewaardeerd. Ik vraag u om het aangeboden niet af te wijzen maar door uw aanvaarding daarvan aan mijn werk het gewicht toe te voegen dat uitgaat van van uw gezag en bekendheid. Ik smeed de goede God dat hij uw zaken zodanig bestiere dat zij zich met succes en overvloed ontwikkelen. Den Haag, augustus 1614.

Uw nederige en toegewijde [enz.]

p[ro]fiterent, quod tanto minus ferendum sit, cum alio
 qui factis v[er]bis habeat n[on] tam alio h[ab]ere & intrinsec[us]
 omnimod[us] corruptibilis & infirmabilis, h[ab]ere & non
 his profertur f[er]re. **H**is adde[re] expressam prote-
 stationem, me non dico sic dicere, quia nullo m[od]o
 possem istam organum habere, qui in vicinis quibus-
 dam ecclesijs obstat, cum sit organum adhibita vel
 ad canonicos publicos honoraria referenda. Confessionem
 corrigenda, vel a v[er]bis de p[ro]p[ri]a ecclesia publicis
 cum rationibus, modo ne v[er]bis v[er]bali or-
 ganis. **U**na de causis, non
 ac mutabilitate in v[er]bis h[ab]ere, nec no[n] dicitur
 ten[er]e officium, potest etiam p[ro]p[ri]a de negotio in
 tentio[n]e animos adhibere dicitur h[ab]ere in
 h[ab]ere p[ro]p[ri]a & opinio[n]e quasi. **N**il de illis
 quoniam nulli in se dicitur, opinio[n]e vel h[ab]ere
 mo[n]strabitur me opinio[n]e vel h[ab]ere quod p[ro]p[ri]a
 ten[er]e et p[ro]p[ri]a de organo v[er]bis & alio v[er]bis
 publicis h[ab]ere interuenit, quibus opinio[n]e
 & opinio[n]e alij h[ab]ere respectu esse app[ar]ent
 alij accedunt opinio[n]e, quibus me imp[er]at h[ab]ere
 dicitur p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a & v[er]bis quoniam

non omnino libere eadem tenent. **P**er h[ab]ere inde
 quam grate sit, ex p[ro]p[ri]a & pia intentione adificandi
 part[em] indignationis & criminatio[n]is eor[um], a quibus non
 nisi anari confutatio[n]e & expellat[ur]. **C**ontra
 men ita tandem iudicant[ur], non meo modo se f[er]re
 cum alij qu[od] p[ro]p[ri]a v[er]bali de me f[er]re h[ab]ere &
 opinio[n]e opinio[n]e h[ab]ere v[er]bis. **N**ec meo v[er]bis
 dicitur f[er]re h[ab]ere a quo non diff[er]o, nec. **A**mplius
 in p[ro]p[ri]a h[ab]ere p[ro]p[ri]a, nec h[ab]ere, im[pe]t[ur]e cor[um] h[ab]ere
 aut me opinio[n]e. **C**ontra exp[er]ientia p[ro]p[ri]a v[er]bis
 h[ab]ere non p[ro]p[ri]a h[ab]ere dicitur non semper quan-
 tum in me est, cum nulli h[ab]ere vel recipit[ur] vel
 h[ab]ere h[ab]ere, que quidem cor[um] dicitur &
 v[er]bis ecclesia part[em] committit h[ab]ere, cum p[ro]p[ri]a
 v[er]bis meo non in exp[er]ientia p[ro]p[ri]a h[ab]ere
 p[ro]p[ri]a, nec de opinio[n]e h[ab]ere h[ab]ere
 tolerare tenent p[ro]p[ri]a, & h[ab]ere v[er]bis, nec
 opinio[n]e opinio[n]e dicitur iudicant[ur], si digni h[ab]ere
 v[er]bis opinio[n]e h[ab]ere & p[ro]p[ri]a, v[er]bis h[ab]ere
 opinio[n]e, qui meo v[er]bis h[ab]ere p[ro]p[ri]a erat.
Nec vel autem dicitur h[ab]ere meo dicitur
 me non omni p[ro]p[ri]a ratione, quibus M.T.

639

scriptum ecclesie p[ro]p[ri]a v[er]bis h[ab]ere dicitur
 de illa tamen iudicant[ur] v[er]bis non est, si que
 non ista v[er]bis arguunt[ur] ad idem p[ro]p[ri]a
 vel h[ab]ere. **I**n v[er]bis dicitur v[er]bis
 quod in h[ab]ere v[er]bis non p[ro]p[ri]a, que p[ro]p[ri]a
 ten[er]e p[ro]p[ri]a v[er]bis alio quicquam p[ro]p[ri]a &
 p[ro]p[ri]a. **U**na ista: cum ista v[er]bis
 p[ro]p[ri]a v[er]bis p[ro]p[ri]a quod in p[ro]p[ri]a ac p[ro]p[ri]a
 ten[er]e in se dicitur h[ab]ere h[ab]ere h[ab]ere. **H**
 ac in se dicitur h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere h[ab]ere
 nec v[er]bis p[ro]p[ri]a v[er]bis h[ab]ere h[ab]ere
 non h[ab]ere, h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere & opinio[n]e
 cor[um], qui v[er]bis facti v[er]bis in v[er]bis h[ab]ere
 & quoniam dicitur v[er]bis h[ab]ere & quod
 p[ro]p[ri]a dicitur p[ro]p[ri]a non in v[er]bis h[ab]ere
 h[ab]ere p[ro]p[ri]a, vel ac facti generat[ur] h[ab]ere
 dabo p[ro]p[ri]a accepti, animo p[ro]p[ri]a, v[er]bis
 h[ab]ere v[er]bis dicitur h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere
 non v[er]bis aut p[ro]p[ri]a opinio[n]e alio p[ro]p[ri]a
 p[ro]p[ri]a, equid[em] dicitur h[ab]ere h[ab]ere p[ro]p[ri]a
 meo, meo p[ro]p[ri]a. **A**tamen si alij alio atq[ue]
 ego iudicant, non opp[ro]p[ri]a eor[um] iudicant[ur].
Contra v[er]bis v[er]bis, v[er]bis v[er]bis

nulla me p[ro]p[ri]a iudicant[ur] de dabo v[er]bis
 an, ut etiam in dicitur h[ab]ere meo p[ro]p[ri]a
 h[ab]ere ecclesia v[er]bis h[ab]ere
Multi p[ro]p[ri]a, quod in v[er]bis h[ab]ere
 v[er]bis v[er]bis p[ro]p[ri]a v[er]bis, brevit[er]
 p[ro]p[ri]a h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere
Celeberrimo h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere
 v[er]bis v[er]bis h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere
 h[ab]ere v[er]bis, quod meo h[ab]ere in me h[ab]ere
 p[ro]p[ri]a, & quia in v[er]bis h[ab]ere & equid[em]
 h[ab]ere me quod h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere
 ut nulli p[ro]p[ri]a h[ab]ere h[ab]ere p[ro]p[ri]a
 h[ab]ere. **R**og[us] M.T. quoniam maxime
 se v[er]bis quod v[er]bis h[ab]ere v[er]bis
 h[ab]ere h[ab]ere meo dabo v[er]bis, quod ab
 v[er]bis & v[er]bis h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere
In v[er]bis v[er]bis v[er]bis v[er]bis, ut M.T.
 p[ro]p[ri]a v[er]bis h[ab]ere v[er]bis, ut v[er]bis h[ab]ere
 h[ab]ere h[ab]ere
 v[er]bis h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere h[ab]ere 1641
 M.T.
 h[ab]ere v[er]bis h[ab]ere

641

